

Increasing the culture of reading books: comparative analyses and prospects

Baxodir BURKHANOV¹

Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

ARTICLE INFO

Article history:

Received June 2022

Received in revised form
20 June 2022

Accepted 25 July 2022

Available online

15 August 2022

Keywords:

reading books,
reading comprehension,
developed countries,
research results,
social survey,
respondents,
countries rating,
young reader,
readers' rating,
e-books.

ABSTRACT

The article outlines essential viewpoints on the attainments of the countries that reading books is dramatically common and their achievements throughout the world. In addition, the measures to increase the culture of reading books in the Republic of Uzbekistan have also been revealed.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss7/S-pp214-225>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Китобхонлик маданиятини юксалтириш: қиёсий таҳлил ва истиқбол

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

китобхонлик,
китоб мутолааси,
ривожланган давлатлар,
тадқиқот натижалари,
ижтимоий сўровнома,
респондентлар,
мамлакатлар рейтинги,
ёш китобхон,
китобхонлар рейтинги,
электрон китоблар.

Мақолада аҳолиси энг кўп китоб мутолаа қиладиган мамлакатлар ва уларнинг жаҳон ҳамжамиятида эришган ютуқлари ҳамда Ўзбекистон Республикасида китобхонлик маданиятини юксалтиришда амалга оширилаётган чора-тадбирлар тўғрисидаги фикр-мулоҳазалар билдирилган.

¹ Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan. E-mail: bahodir.burxanov@gmail.com.

Повышение культуры чтения: сравнительный анализ и перспективы

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

чтение книг,
развитые страны,
результаты исследований,
социальный опрос,
респонденты,
рейтинг стран,
молодой читатель,
рейтинг читателей,
электронные книги.

В статье приводятся отзывы о странах, жители которых читают больше всего книг, и об их достижениях в мировом сообществе, а также о мерах, принимаемых для повышения культуры чтения в Республике Узбекистан.

Китоб мутолааси глобал ахборотлашув шароитида мамлакатни ижтимоий, иқтисодий ва маданий ривожлантиришнинг асосий омилларидан бири сифатида эътироф этилмоқда. Китобхонликка қизиқиш юқори бўлган юртларда жамият ҳаётининг деярли барча соҳалари тараққий этганлигини кузатиш мумкин.

Дунёнинг илғор мамлакатлари тараққиёти ўзагида илмий, фалсафий, бадий китоблар турганига шубҳа йўқ. Ривожланган мамлакатларнинг бирор фуқароси бугун ҳам китобини қўлидан қўйган эмас [1].

Масалан, сўнгги йилларда китоб мутолааси бўйича кўрсаткичи юқори бўлган Японияни Иккинчи жаҳон урушидан кейин қандай оғир аҳволга тушиб қолганлигини ҳаммамиз яхши биламиз. 1950 йиллар бошидан Япония иқтисодиёти тез суръатлар билан ривожланди. 1960 йилларнинг охирига келиб, “япон мўъжизаси” атамаси пайдо бўлди ва у ялпи миллий маҳсулот ва саноат ишлаб чиқариш ҳажми бўйича капиталистик дунёда 2-ўринга чиқди. 1990 йилларда Япония жаҳон миқёсидаги энг катта сармоядор давлатга айланди [2].

Ёки Жанубий Кореяни олайлик. Иқтисодиёти жўшқин ривожланаётган индустриал аграр мамлакат. Кейинги 30 йил мобайнида иқтисодий ўсиш суръати жиҳатидан дунёда олдинги ўринлардан бирини эгаллаб келади. Миллий маҳсулот ҳажми аҳоли жон бошига 43 минг доллардан ортди. Юксак технологияларга асосланган ҳамда экспортга маҳсулот тайёрловчи тармоқлар ва оғир саноат илдам ривожланди ҳамда дунёнинг ривожланган мамлакатлари қаторидан жой эгаллади [2].

Юқорида тилга олинган ўлкаларда ерости бойликлари, табиий хомашё манбалари, минерал ресурслари айтишга арзигулик даражада кўп эмас. Ҳўш, бу давлатлар ниманинг эвазига қисқа давр ичида ривожланишга эриша олди?

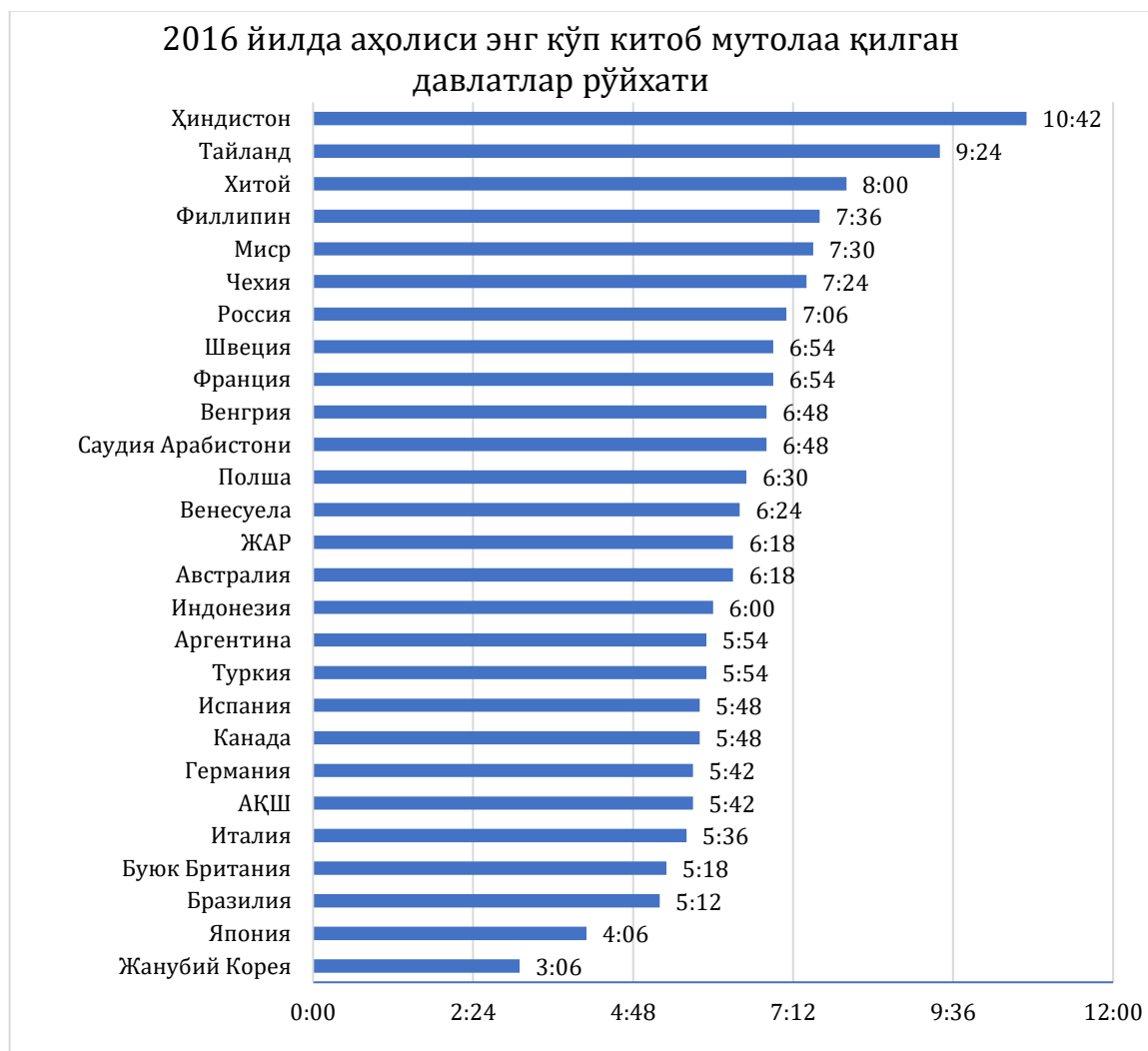
Ушбу саволга жавоб топиш мақсадида сўнгги йилларда аҳолиси тез-тез газета, журнал ва турли адабий китоблар мутолааси билан шуғулланадиган мамлакатларни бугунги кунда ҳар соҳада ривожланган давлатлар билан қиёслаш орқали таҳлил қилишни мақсад қилиб олдик.

NOP World Culture Score (Халқаро маданиятни баҳолаш индекси) ташкилоти томонидан ҳар йили дунёда энг кўп китоб ўқийдиган аҳолисига эга давлатлар рейтинги маълум қилинади. Тадқиқот натижалари дунёнинг кўплаб мамлакатларида минглаб кишилар орасида турли мезонлар бўйича ўтказилган ижтимоий сўровнома натижасида аниқланади. Ушбу тадқиқот институти томонидан 2016 йилда аҳолининг бир ҳафтада неча соат китоб ўқишга вақт

сарфлашига қараб рўйхат тузиб чиқилди. Статистик рўйхатда кучли йигирма етти давлатлар номи келтирилган бўлиб, унда Марказий Осиё мамлакатлари ўрин эгалламаган.

Тадқиқот натижаларига кўра, ҳиндистонликлар ҳафтасига 10,42 соатни китоб ўқишга сарфлаш билан 1-ўринни, тайландликлар 9,24 соат билан 2-ўринни ва хитойликлар 8 соат вақт кўрсаткичи билан 3-ўринни эгаллаб, аҳолиси энг кўп китоб ўқувчи давлатлар рейтингда пешқадам бўлганлар (1-илова) [3].

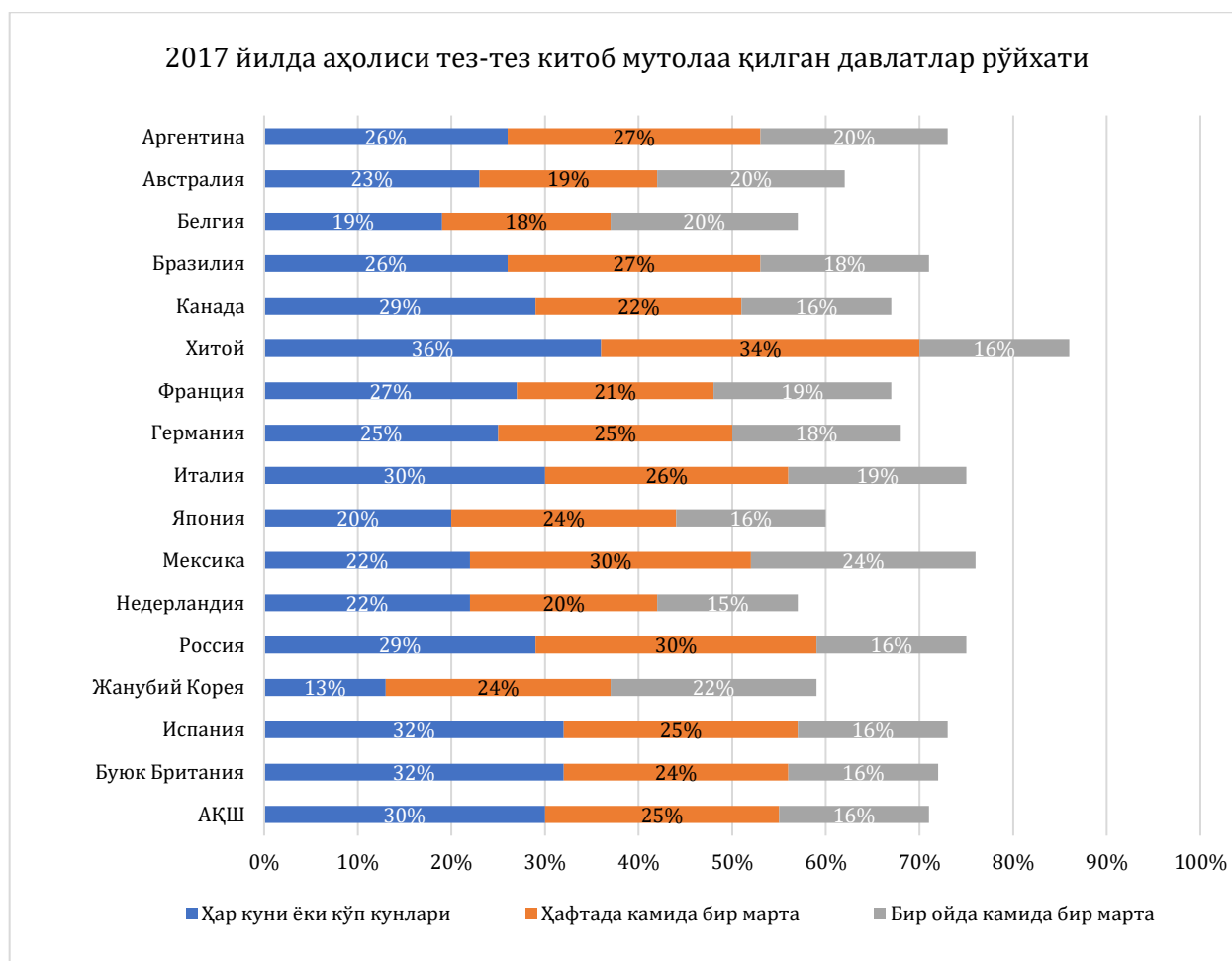
1-илова

Изоҳ: Давлат аҳолиси томонидан мутолаа учун ҳафта мобайнида сарфланадиган вақт (соат:дақиқа) ҳисобида кўрсатилган.

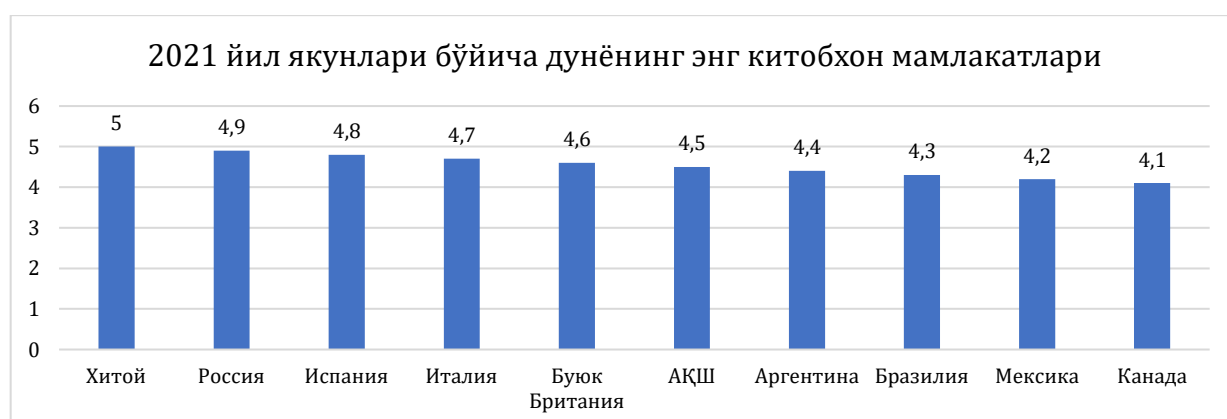
2017 йилда ўтказилган сўровларда китобларни мунтазам равишда ўқийдиган мамлакатлар аҳолиси орасида хитойликлар яна пешқадам бўлдилар. 17 мамлакатда интернет фойдаланувчилари ўртасида ўтказилган сўров шуни кўрсатдики, хитойлик респондентларнинг 36 фоизи ҳар куни ёки кўп кунларда китоб ўқишларини ва 34 фоизи ҳафтасига камида бир марта мутолаа билан шуғулланишларини ҳамда 16 фоизи бир ойда ҳеч бўлмаганда бир марта китоб ўқишларини билдирганлар (2-илова) [4].

2-илова

Шунингдек, GfK халқаро маркетинг тадқиқотлари институти ҳам жаҳоннинг турли мамлакатларида истиқомат қилувчи респондентларидан, одатда, тез-тез мутолаа қиладиларми, айнан қайси китобларни ўқишлари ва бошқа мезонлар бўйича ўтказилган сўров асосида 2021 йилда аҳолиси тез-тез мутолаа қилиб турадиган 10 та энг яхши давлатлар рейтингини эълон қилди. Бу сафар ҳам хитойликлар энг юқори ўринда (3-илова) [5].

3-илова

Юқорида кўрсатилган таҳлилий маълумотларга асосланиб, айнан номи кўрсатилган мамлакатларни бугунги кунда жаҳон майдонида тутган ўрни ва улкан муваффақиятларга эришиб, дунёнинг етакчи давлатларига айланганликларини англаш мумкин. Мисол учун, дунёнинг “Катта еттилик” мамлакатлари: Буюк Британия, Германия, Италия, Канада, АҚШ, Франция ва Япония ёки бўлмаса, “Катта йигирмалик”ни, яъни номидан маълум жаҳоннинг 20 та энг кучли иқтисодга эга давлатларнинг аҳолиси кўп китоб мутолаа қиладиган мамлакатлар рейтингига энг юқори поғоналарда кўриш мумкин (1-жадвал).

1-жадвал

Жаҳоннинг 20 та энг кучли иқтисодга эга давлатлари

Европа қитъасидан	Осиё қитъасидан	Шимолий Америка қитъасидан	Жанубий Америка қитъасидан	Африка қитъасидан	Австралия қитъасидан
Буюк Британия	Ҳиндистон	АҚШ	Бразилия	ЖАР	Австралия
Германия	Индонезия	Канада	Аргентина		
Италия	Хитой	Мексика			
Россия	Жанубий Корея				
Туркия	Япония				
Франция	Саудия Арабистони				
Европа Иттифоқи идораси					

U.S.News & World Report журнали 2020 йилги ҳисоботида дунёнинг энг яхши мамлакатлари рейтингини эълон қилди. Мазкур рейтинг usnews.com сайтида ҳисобот шаклида ҳамда рейтингга киритилган давлатларнинг асосий иқтисодий ва ижтимоий кўрсаткичлари билан келтирилган ҳолатда тақдим этилди.

Мамлакат бойлиги ва муваффақиятининг орқасида имкониятлар яратадиган иқтисодий ва ижтимоий сиёсат, атроф-муҳит ва истиқболни шакллантирадиган куч ва тарихни ҳаракатга келтирадиган салоҳиятли инсонлар туради, деб ёзади ҳисобот муаллифлари.

Мазкур муаллифларнинг фикрига кўра, глобаллашув жараёни мамлакатларнинг ўз чегараларидан ташқарида уларнинг мавжудлигини ва аҳамиятини кенгайтирмоқда. 2020 йилги энг яхши мамлакатлар рейтингини қай тарзда глобал идрок этиш давлатларнинг бир қатор хусусиятларини баҳолашига, савдо-сотиқ, туризмнинг ривожланишига ҳамда инвестицияларни жалб қилишга бевосита таъсир кўрсатадиган мамлакат ҳақидаги таассуротларга асосланади ва ушбу рейтингда мамлакатлар тўққиз мезон бўйича баҳоланади (2-жадвал) [6]:

2-жадвал

Дунёнинг энг яхши мамлакатлари: 2020 йил рейтинги

Умумий рейтингдаги ўрни	Давлатлар номи	Ялпи ички маҳсулот (ЯИМ)	Аҳоли сони	Аҳоли жон бошига ЯИМ миқдори
	Швейцария	\$ 705,5 млрд.	8.5 млн.	\$ 65,010
	Канада	\$ 1.7 трлн.	37.1 млн.	\$ 49,690
	Япония	\$ 5.0 трлн.	126.5 млн.	\$ 44,246
	Германия	\$ 4.0 трлн.	82.9 млн.	\$ 52,386
	Австралия	\$ 1.4 трлн.	25.0 млн.	\$ 52,379
	Буюк Британия	\$ 2.8 трлн.	66.5 млн.	\$ 45,741
	АҚШ	\$ 20.5 трлн.	327.2 млн.	\$ 62,869
	Швеция	\$ 551.0 млрд.	10.2 млн.	\$ 53,652
	Голландия	\$ 913.7 млрд.	17.2 млн.	\$ 56,489
	Норвегия	\$ 434.8 млрд.	5.3 млн.	\$ 74,357
	Янги Зеландия	\$ 205.0 млрд.	4.9 млн.	\$ 40,096
	Франция	\$ 2.8 трлн.	67.0 млн.	\$ 45,893
	Дания	\$ 352.1 млрд.	5.8 млн.	\$ 52,279
	Финландия	\$ 274.0 млрд.	5.5 млн.	\$ 46,596
	Хитой	\$ 13.6 трлн.	1.4 млрд.	\$ 18,116
	Сингапур	\$ 364.2 млрд.	5.6 млн.	\$ 101,387
	Италия	\$ 2.1 трлн.	60.4 млн.	\$ 39,676
	Австрия	\$ 455.7 млрд.	8.8 млн.	\$ 52,172
	Испания	\$ 1.4 трлн.	46.7 млн.	\$ 40,172
	Ж. Корея	\$ 1.6 трлн.	51.6 млн.	\$ 43,290

Шу кунга қадар буюк илмий изланишлар, инқилобий ихтиролар ёки маданият ва жамиятнинг ривожига катта ҳисса қўшганлиги учун ҳар йили тақдим этиладиган нуфузли халқаро Нобель мукофотини 1908–2021 йиллар мобайнида кўп олган мамлакатларни ўргансак, кўрсаткичлар айнан биз юқорида келтирган аҳолиси кўп китоб ўқийдиган давлатлар ҳиссасига тўғри келишига яна бир бор амин бўламиз (3-жадвал) [7].

3-жадвал

Халқаро Нобель мукофотини 1908–2021 йиллар мобайнида энг кўп қўлга киритган мамлакатлар

Т/р	Давлатлар	Мукофотлар сони	Т/р	Давлатлар	Мукофотлар сони
1.	АҚШ	400 та	11.	Нидерландия	22 та
2.	Буюк Британия	138 та	12.	Италия	21 та
3.	Германия	111 та	13.	Полша	19 та
4.	Франция	71 та	14.	Дания	13 та
5.	Швеция	32 та	15.	Норвегия	13 та
6.	Россия	32 та	16.	Венгрия	13 та
7.	Япония	29 та	17.	Исроил	13 та
8.	Канада	28 та	18.	Австралия	12 та
9.	Швейцария	27 та	19.	Ҳиндистон	12 та
10.	Австрия	22 та	20.	ХХР	9 та

Америкадаги Гарвард университети дунё таълим ва фан рейтингида етакчи ўринда туради. Китобни севгани ва кадрлагани учун Гарвард университети битирувчиларининг 75 нафари Нобель мукофоти соҳиби, дунё миллиардерларининг ярми мана шу университетда тахсил олган, Американинг 46 президентидан 12 нафари шу университетни битирган [8].

Шунингдек, БМТнинг тақдим этган маълумотида кўра, 2021–2022 йилларда иқтисодий жиҳатдан энг ривожланган 15 та давлатларни оладиган бўлсак, кўрсаткичлар яна аҳолиси энг кўп китоб ўқийдиган давлатлар ҳиссасига тўғри келишини кузатиш мумкин (4-илова) [9].

4-илова

Демак, давлатларнинг муваффақиятлари уларда мавжуд бойликлар билан эмас, балки унда ҳаёт кечириётган инсонларнинг тафаккури, интеллектуал салоҳиятига боғлиқ эканлиги яққол кўзга ташланмоқда.

Исломободдаги илмий-тадқиқот маркази профессори, доктор Фаррух Салимнинг фикрича, Халқаро ислом ҳамкорлик ташкилотига аъзо 57 та давлатда 500 та университет, АҚШда 5578 та университет; бир миллион мусулмонга 230 нафар олим, АҚШда бир миллион кишига 4000, Японияда 5000 олим тўғри келар экан. Мусулмон дунёси илм-фанга ялпи ички маҳсулотининг 0,2 фоизини, Ғарб эса 5 фоизини сарфлайди. Буюк Британияда бир миллион кишига ҳар йили 2000 та янги китоб чоп этилса, Мисрда бир миллион аҳолига 20 та китоб нашр қилинади, демак, 100 баравар кам китоб ўқилади, дейди олим. Саудия Арабистони, Марокаш, Кувайт, Жазоир экспортининг 0,3 фоизи, Сингапур экспортининг 58 фоизи юқори технологияларга тўғри келади. Илм-фан, технологиялардан тўла фойдаланиш ва фойда кўриш ҳисобига АҚШ ялпи ички маҳсулоти 18, Хитой 16, Япония 4,2, Германия 3,4 триллион долларлик маҳсулот ишлаб чиқаради. Ислом ҳамкорлик ташкилотига аъзо 57 давлатнинг бир йиллик умумий ялпи ички маҳсулоти 3 триллион долларга ҳам бормайди [10].

Ўзбекистонда илм-фан ва илмий фаолиятга йўналтирилаётган маблағ мамлакат ялпи ички маҳсулотининг атиги 0,2 фоизини ташкил қилади ва ушбу кўрсаткич қатор ривожланган ва ривожланаётган давлатлар томонидан илм-фанга йўналтирилаётган маблағларга нисбатан камдир. Ушбу йўналишни ривожлантириш мақсадида 2025 йилга қадар илм-фанга йўналтириладиган жами маблағларнинг ялпи ички маҳсулотга нисбатан улушини 6 бараварга, 2030 йилгача эса 10 бараварга ошириш борасида республика раҳбарияти томонидан кенг кўламли чора-тадбирлар амалга ошириб келинмоқда [11].

Юртимизда китобхонлик ва мутолаа маданиятини назариядан амалиётга олиб чиқиш жамият миллий юксалишининг асосий омилларидан бири этиб белгиланган. Республикада китобхонлик маданиятини ривожлантириш ва қўллаб-қувватлашнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти ва Ҳукуматнинг бир қатор қарор ҳамда фармойишлари қабул қилинди, китобхонлик маданиятини ривожлантириш давлат сиёсатининг устувор йўналиши этиб белгиланди.

Айниқса, ёшлар ўртасида мутолаа маданиятини ривожлантиришга давлат томонидан алоҳида эътибор берилиб, кўплаб самарали ишлар амалга оширилмоқда.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 12 январдаги “Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғибот қилиш бўйича комиссия тузиш тўғрисида”ги ПФ-4789-сон Фармойиши, 2017 йил 13 сентябрдаги “Китоб маҳсулотларини нашр этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури тўғрисида”ги ПҚ-3271-сон Қарори ва 2018 йил 12 майдаги “Буюк алломалар, адиб ва мутафаккирларимиз ижодий меросини кенг ўрганиш ва тарғиб қилиш мақсадида ёшлар ўртасида китобхонлик танловларини ташкил этиш тўғрисида”ги ПҚ-3721-сон Қарорлари асосида мамлакатимизда китобхонлик маданиятини ривожлантиришга қаратилган бир қатор ташкилий-амалий чора-тадбирлар амалга оширилиши жамиятда китобга бўлган муносабатнинг ижобий томонга ўзгаришига замин яратди.

Ушбу қабул қилинган қарор ва фармойишлар асосида ёшлар ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилиш орқали ёш авлоднинг интеллектуал салоҳиятини ошириш мақсадида турли китобхонлик танловлари ва тадбирлари ташкил этилмоқда.

Жумладан, 2017 йилдан бошлаб ҳар йили апрель ойида “Ёш китобхон” танловининг республика босқичи катта тантана ва қизиқиш билан ўтказилиб келинмоқда. Унда уч ёш тоифасида, яъни 10 ёшдан – 14 ёшгача, 15 ёшдан 19 ёшгача ва 20 ёшдан 30 ёшгача бўлган ёш китобхонлар беллашадилар. Танловнинг ҳудудий ва республика босқичларида юқори ўринни эгаллаган ғолиблар юксак совғалар билан тақдирланадилар.

Китобхонликка бўлган эътибор сабабли йилдан йилга ёш китобхонларнинг сони ортиб бораётганини қуйидаги таҳлилий натижаларда кўриш мумкин, масалан, 2017 йил 250 минг, 2018 йил 720 минг, 2019 йилда 1 миллион 210 минг нафар ёшлар “Ёш китобхон” танловида иштирок этиш истагини билдирганлар.

2020 йилда юртимизда коронавирус пандемияси тарқалишининг олдини олиш мақсадида жорий қилинган карантин сабабли 2020 ва 2021 йилларда онлайн тарзда 300 минг нафарга яқин ёшлар танловда қатнашиш учун ариза топширганлар. 2022 йилда эса 555 минг нафар ёшлар “Ёш китобхон” танловида иштирок этиш истагини билдирганликлари ва ушбу рақамлардан ёш китобхонлар сонининг янада ошиб бораётганлигини кузатиш мумкин. 2017–2022 йиллар мобайнида жами 3 миллиондан ортиқ ёшлар “Ёш китобхон” танловида иштирок этиш учун ариза билан мурожаат қилганлар.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг илгари сурган “Бешта муҳим ташаббус”нинг тўртинчисида ҳам ёшлар маънавиятини юксалтириш ва улар ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилиш мақсадида бир қатор тадбирлар белгиланди.

Хусусан, “Маърифат карвони” тадбирлари доирасида 3 миллион 200 мингдан зиёд китоб ёшларга етказиб берилди. Мазкур китоблар учун 30 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ажратилган. Шунингдек, “Ёшлар нашриёт уйи” ташкил этилиб, 10 миллиард сўмдан ортиқ маблағ ҳисобига “Ёшлар кутубхонаси” рукни остида 59 номдаги 590 минг нусха бадиий адабиёт чоп этилиб, юртимиздаги барча таълим муассасалари кутубхоналарига бепул тарқатилди [12].

Шу билан бирга, ёшлар маънавиятини юксалтириш, улар ўртасида китобхонликни кенг тарғиб қилиш чора-тадбирлар дастури лойиҳасига кўра, ҳар бир ҳудудга 1 миллион дондан бадиий, тарихий, илмий, оммабоп мавзулардаги китоблар етказиб бериш кўзда тутилди. Шунингдек, ахборот-кутубхона марказларини реконструкция қилиш ва капитал таъмирлаш, тадбиркорлар томонидан халқ кутубхоналари очиш каби чора-тадбирлар тизимли равишда амалга оширилиб борилмоқда.

Вазирлар Маҳкамасининг “2020–2025 йилларга мўлжалланган китобхонлик маданиятини ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш миллий дастури тўғрисида”ги Қарори китобхонликни ривожлантириш борасида амалга оширилаётган ишларнинг мантиқий давоми бўлди. Ушбу Қарорда Ўзбекистонда китобхонлик маданиятини ривожлантириш ва қўллаб-қувватлашни янги босқичга олиб чиқиш, китобхонлик билан боғлиқ муаммоларга самарали ечим ишлаб чиқиш мақсадида 2020–2025 йилларга мўлжалланган китобхонлик маданиятини ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш миллий дастури ва уни амалга ошириш бўйича “Йўл харитаси” тасдиқланди.

Дастурни амалга оширишнинг устувор йўналишлари этиб қуйидагилар белгиланади:

- китобхонлик маданиятини ривожлантириш бўйича меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда моддий-техник базасини такомиллаштириш;
- халқимиз, аввало, ёшларнинг маънавий-маърифий, бадиий-эстетик талабларига жавоб берадиган китобларни юксак сифат билан чоп этиш бўйича ташкилий чора-тадбирларни белгилаш;
- жойларга, таълим муассасаларига вақтида ва мақбул нархларда китоб етказиш тизимини тубдан такомиллаштириш чораларини кўриш;
- миллий ва жаҳон адабиётининг энг сара намуналарини таржима қилиш, мутолаа маданиятини юксалтириш билан боғлиқ муҳим масалаларни ҳал этишга қаратилган тизимли ишларни ташкил этишнинг ҳуқуқий асосларини яратиш;

– таълим муассасалари ва ҳудудий кутубхоналарни марказлашган кутубхона – “Ягона электрон кутубхона” лойиҳаси асосида бирлаштиришга қаратилган ташкилий чора-тадбирларни белгилаш;

– ҳудудлар, аҳоли пунктларида китобхонлик маданиятини ривожлантиришга қаратилган аниқ механизмлар ишлаб чиқиш;

– ҳар йили ёш ижодкорларнинг инновацион лойиҳаларини амалиётга жорий қилиш орқали мамлакатимизга киритилаётган инвестициялардаги ёш ижодкорларнинг улуши оширилишини таъминлаш;

– ўқувчиларнинг қизиқишини ўрганиш, социологик сўровлар ўтказиш орқали китоб маҳсулотлари ишлаб чиқишни йўлга қўйиш;

– китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш, ижтимоий аҳамиятга эга бўлган китобларни, айниқса, болаларга мўлжалланган адабиётларни чоп этишни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш чораларини белгилаш;

– китобхонлик маданиятини ривожлантиришга қаратилган лойиҳа ва танловларни ташкил этиш.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022–2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ–60-сон Фармонида келтирилган бешинчи йўналиш маънавий тараққиётни таъминлаш, ушбу соҳани тубдан ислоҳ этиш ва янги босқичга олиб чиқишга қаратилган. Унда аҳолига ахборот-кутубхона хизматини кўрсатишни янада ривожлантириш, китобхонликни кенг оммалаштириш ҳамда “Китобсевар миллат” умуммиллий ғоясини рўёбга чиқариш; буюк аجدодларимизнинг бой илмий меросини чуқур ўрганиш ва кенг тарғиб этиш; маданият ва санъат соҳаларини янада ривожлантириш, маданият муассасалари ва объектларининг моддий-техника базасини яхшилаш; Ўзбекистон тарихини ўрганиш ва тарғиб қилишни янада ривожлантириш ва шу каби бир қатор муҳим мақсадларни амалга ошириш учун белгиланган чора-тадбирлар алоҳида ўрин эгаллаган.

Шу билан бирга, бугунги кунда китобхонликни юксалтиришда айрим муаммолар ҳам мавжуд.

Албатта, замонавий ахборот технологиялари ва воситалари жуда кенг тарқалган бугунги кунда ёшларни китоб ўқишга қизиқтириш мураккаб вазифа бўлиб қолмоқда. Аксарият ёшлар кўп вақтларини интернетдаги турли ижтимоий тармоқларда ўтказётганликлари ва айримлари маънавиятимизга зид ғайриинсоний, ёт ғоялар домига тушиб қолаётганликлари ҳеч кимга сир эмас.

Ўзбекистон Республикасининг 60 фоиздан ортиқ аҳолисини ёшлар ташкил этади. Бу 15 миллиондан ортиқ ёшлар дегани. 2017–2022 йиллар мобайнида жами 3 миллиондан ортиқ ёшлар “Ёш китобхон” танловида иштирок этиш учун ариза билан мурожаат қилганлар. Демак, беш йил мобайнида ҳар йилга нисбатан танловда ўртача 600 минг ёшлар иштирок этаётганлигини англатади. Бу эса жами ёшларнинг 4 фоизини ташкил этади.

Бундан шуни англаш мумкинки, ҳудудларда китоб мутолааси учун кенг имкониятлар яратиш билан бирга аҳолини, айниқса, ёшларни китобхонликка қизиқтириш борасида ҳам ҳали кўп изланишлар олиб бориш зарур.

Таклиф сифатида бугунги кунда ҳудудларда, таълим масканларида рақамли технологиялар асосида китобхонлар рейтингини аниқлайдиган, улар орасида баҳс-мунозара муҳитини вужудга келтира оладиган, энг яхши китобларни мутолаа

учун тавсия этиш билан бирга, барча имконият ҳамда қулайликларига эга бўлган, бир сўз билан айтганда, ёшларни қизиқтира оладиган китобхонлик бўйича веб-сайтлар, мобил иловаларни кўпроқ яратиш ва яхши китобхонларни масофадан туриб рағбатлантириш тизимини жорий этишни таклиф этамиз [13].

Жаҳонда, шу жумладан, Ўзбекистонда ҳам интернет орқали электрон китоблардан фойдаланувчилар сони ортиб бормоқда. Дунёнинг энг йирик электрон китоблар савдоси билан шуғулланувчи Amazon компанияси 2018 йилда 90 миллионга яқин электрон китоблар сотганлигини, 2019 йилда электрон китоблардан фойдаланувчилар сони 950,5 миллионга етганлиги ва 2023 йилга келиб, фойдаланувчилар сони 1,11 миллиардга етишини башорат қилмоқда [14].

Сўнгги йилларда Ўзбекистонда ҳам IT соҳаси тез суръатларда ривожланмоқда. 2019 йил 24 июлда Тошкентда Ўзбекистон Республикасидаги биринчи IT парк очилди. Ушбу қисқа вақт ичида IT парк 28 та янги стартаплар кўринишидаги биринчи меваларини берди, ахборот технологиялари соҳасида ўнлаб лойиҳаларни яратди.

Китобхонликни ривожлантириш борасида ҳам IT соҳасидан кенг фойдаланиш орқали самарали натижаларга эришиш ҳамда юқорида илгари сурган таклифимизни амалга ошириш мумкин деб биламиз.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон Республикаси Президенти ва Ҳукумати томонидан китобхонликни ривожлантиришга оид қабул қилинган қарор ва фармойишлар юртимиз аҳолисининг, айниқса, ёшларнинг китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини юксалтиришда жуда кенг имкониятлар яратишга қаратилган бўлиб, тизимли равишда ташкилий-ҳуқуқий саъй-ҳаракатларни изчил амалга ошириш орқали юксак интеллектуал салоҳиятга, ўз мустақил дунёқарашига эга, ташаббускор, жисмонан соғлом ва маънан етук бўлган ҳақиқий ватанпарвар ёшларни тарбиялаш ва шу билан бирга, яқин вақт оралиғида оммавий китоб мутолаасига бўлган эътиборни халқаро миқёсда кучайтиришга, Янги Ўзбекистонни, том маънода, китобхонлар юртига айлантиришга хизмат қилади!

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Баҳодир Карим. ЯНГИ ФИКР – ЯНГИ ЙЎЛ ёки Маърифатнинг муаззам йўли ҳақида ўйлар // <https://n.ziyouz.com/kutubxona/category/32-publitsistika?download=13487:buyuk-o-zbek-yo-li-2021>.
2. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. <https://qomus.info/encyclopedia/cat-ya/yaponiya-uz/>.
3. Edward Nawotka. Infographic: Who Spends the Most Time Reading in the World? <https://publishingperspectives.com/2013/06/infographic-who-spends-the-most-time-reading-in-the-world/> Ўзбекистон энг кўп китоб ўқийдиган давлатлар рейтингига киритилмаган <https://gujum.uz/jahon/ozbekiston-eng-kop-kitob-oqiyydigan-davlatlar-reytingiga-kiritilmagan>.
4. Amy Watson. Book reading frequency in selected countries worldwide 2017 // <https://www.statista.com/statistics/696925/book-reading-frequency-countries-worldwide/>.
5. 10 самых читающих стран мира // <https://expertology.ru/10-samykh-chitayushchikh-stran-mira/>.

6. Best Countries 2020 Global rankings, international news and data insights
<https://media.beam.usnews.com/8e/b0/c99b324c4a0a8c1f6dd7c76d903c/200108-best-countries-overall-rankings-2020.pdf>.
7. List of Nobel laureates by country https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Nobel_laureates_by_country.
8. Кодирова Р.Т. Баркамол авлод тарбиясида мутолаа ва китобхонликнинг ўрни // <https://staff.tiiame.uz/storage/users/560/articles/eLK6xLmg0jAwM3mGm9E5qXE6uV68CQo0dRiUScj5.pdf>.
9. Рейтинг экономики развитых стран мира в 2021-2022 по данным ООН // <https://visasam.ru/emigration/vybor/ekonomika-stran-mira-2.html>.
10. Омонов Б. 20 масалани бир йўл билан ишлагандан кўра, бир масалани 20 йўл билан ишлаган афзалроқдир — Ёхуд таълим ва миллий тараққиёт ҳақида. <https://xs.uz/uzkr/post/20-masalani-bir-jol-bilan-ishlagandan-kora-bir-masalani-20-jol-bilan-ishlagan-afzalroqdir-yokhud-talim-va-millij-taraqqiyot-haqida>.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 октябрдаги “Илм-фанни 2030 йилгача ивожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” ПФ-6097-сон Фармони.
12. Тафаккур қаноти <https://yuz.uz/news/tafakkur-qanoti>.
13. Бурханов Б.Б. “Ziyomakon – китобхонлик бўйича интеллектуал ахборот-таҳлил тизими”нинг ўзига хос хусусиятлари // <https://cyberleninka.ru/article/n/ziyomakon-kitobhonlik-b-yicha-intellektual-ahborot-ta-lil-tizimi-ning-ziga-hos-hususiyatlari>.
14. Rob Errera. Paper Books vs e-Books Statistics, Trends and Facts (2022) // <https://www.tonerbuzz.com/blog/paper-books-vs-ebooks-statistics>.